

Liite 2: OMATIETO

(plan-D -erityisselvitys)

OMATIETO	Antti Koivula, 6.3. 2019 v.2.02	ESITYS UUTEEN HALLITUSOHJELMAAN
Tavoite	Omatieto -hankkeen tavoite on tehdä kansalaiselle mahdolliseksi hallita omia sosiaaliturva-, terveys- ja muita tietovarantojaan helppokäyttöisten sovellutusten kautta ja avata samalla polku parempiin päätöksiin ja toimeenpanoon.	
Strategia	Käynnistä valtioneuvoston yhteinen, poikkihallinnollinen hanke, joka valmistelee omatiedon käyttömallin, teknisen arkkitehtuurin ja lainsäädännön. Lähde liikkeelle sosiaaliturvan kokonaisuudistuksesta. Anna kansalaiselle mahdollisuus kontrolloida omia tietojansa ja tehdä vahvempia päätöksiä asettamalla yhtenäinen tietopohja ja kansalaisen elämänkaari, elämäntilanteet ja siirtymät uuden sosiaaliturvaekosysteemin ytimeen. Hallitse samalla kompromissi avoimeen tietoon ja luo alusta innovatiivisille, reaaliaikaisille ja yksilöllisille ratkaisuille sekä läpinäkyvälle sosiaaliturvan kehittämiseksi. Jatkokehityksen varmistamiseksi kokoa eri hallinnon alat yhteen ja kytkeydy arkkitehtuurisesti yhteiskunnan laajuisiin analytiikka-, ennakoitimi-, digitalisaatio-, sosiaaliturva- ja tekoälylinjauksiin.	
Vetovastuu	VM [tuki: OKM, STM, OM, TEM (tekoälystrategian osalta), KELA] (tai VNK tai LVM)	
Ohjaus	Hanketta ohjaa ministeriryhmä (ja ehkä digiministeri) sekä Tulevaisuusvaliokunta (tai uusi "Tiedolla johtamisen" -valiokunta)	
Tiimi	Hankejohtaja ja noin 15 henkilön tiimi [keskeiset osaamisalueet: 1) projektijohtaminen, 2) käyttökokemus, 3) arkkitehtuuri, 4) ohjelmistoteknologia, 5) tietosuoja, 6) sosiaaliturva, 7) verkostoituminen, 8) viestintä, 9) prosessikehitys, 10) talous, 11) data-science]	
Tiekartta	<p>04/19-09/19 Täsmennetty toimintasuunnitelma</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tarkenna projektisuunnitelmaa ja varmista kriittisen osaamisen keskittyminen - Valitse kansalaiskokemukset [1) Nuorten syrjäytymisen estäminen; 2) Perheen ja työn yhdistäminen; 3) Työttömyys ja keikkatyö; 4) Työttömyyden, työllisyyden ja sairauksien väliset tilannevaihtelut; 5) Elinikäinen osaaminen, 6) Elinvoimainen ikääntyminen] <p>10/19-06/22 Hankevaihe</p> <ul style="list-style-type: none"> - Simuloi kansalaiskokemukset omatietoarkkitehtuurin, -lainsäädännön ja -asiointiprosessin kannalta - Luo kansalaiskokemuksista visiodemo ja tarkenna arkkitehtuuri-, lainsäädäntö- ja asiantuntijaprosessimääriä - Määrittele ja varmista kriittisten mahdollistajien (teknologia ja lainsäädäntö) implementointi - Julkaise omatietoalusta (MVP v.1.00) - Käynnistä integraatiopilotit kansalaiskokemusten pohjalta <p>06/22-03/23 Tuotosvaihe</p> <ul style="list-style-type: none"> - Määrittele etenemismallin seuraavat vaiheet ja varmista jatkuvuus seuraavaan hallitusohjelmaan - Julkaise omatietoalusta (v.2.00) 	
Investointi	10M€ (ydintiimi) + 30M€ (omatietoalusta) [+ 50M€ (mahdolliset kriittiset mahdollistajat ja järjestelmäintegraatioiden käynnistäminen)]	

Omatiedolla kohti vahvempaa sosiaaliturvaa

Työn murroksessa tarve uudistaa sosiaaliturvaa kasvaa. Globaalien muutosvoimien pyörteessä on hyvä pohtia sitä, millaisen hyvinvointivaltion ja sitä tukevan sosiaaliturva-aparaatin rakentaisimme kaikilla niillä taloudellisilla resursseilla, inhimillisellä osaamisella sekä modernilla teknologialla, jotka meillä nyt ja lähitulevaisuudessa on käytettävissä. Samalla on myös hyvä miettiä, miten voisimme kokonaisvaltaisen tietojohdamisen, kattavien tietokantojen ja tekoälyn avulla rakentaa uuden tyyppisen, seuraavan tason sosiaaliturvaekosysteemin.

Kun katsoo arkkitehtuurisesti Suomen sosiaaliturvajärjestelmää, on tärkeää muistaa, että nykyjärjestelmämme ja sen osakomponentin ovat syntyneet asteittain vuosikymmenten aikana. Tällöin kullakin tuella, etuudella tai palvelulla on – ainakin aikansa - ollut selvä syynsä ja paikansa. Vuosien varrella kuitenkin kokonaisuuden hallinta on asteittain heikentynyt. Nykytila on hankala digitalisoinnin kannalta. Kokonaisuus on hajaantunut, eikä tieto liiku sujuvasti eri toimijoiden ja tietojärjestelmien välillä. Tätä hankaloittaa yhteiskunnallinen muutos, joka on lisännyt moniroolisuutta sekä kasvattanut roolisiirtymien taajuutta. Olemme tilanteessa, jossa yhä useammin toimitaan useassa roolissa samanaikaisesti. Samalla paikkavaihdokset sekoittavat järjestelmää, jossa tietokatkoksista, hitaudesta sekä epäselvästä vastuunjaosta kumpuavat haitat kasvavat.

Sosiaaliturvauudistusta toteutettaessa on syytä huomioida neljä päällekkäistä teknologista kehityskulkua. Lienee selvää, että (1) erillisten sosiaaliturvajärjestelmien ja -prosessien digitalisointi kiihtyy jatkossa. Kehitys on pääosin suotavaa, vaikka sen tuloksena ei pystytä vastaamaan tiedon liikkuvuuteen sekä järjestelmien välisiin rajapintoihin liittyviin ongelmiin. Pahimmillaan nyt menossa oleva kehitys saattaa vain luoda turhan vahvoja sosiaaliturvasiiloja ja nostaa integraatiokynnystä.

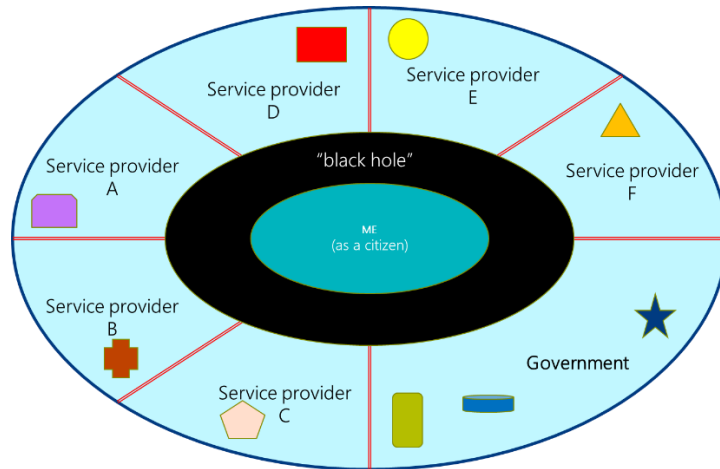
Digitalisaation liittyvät haitat korostuvat (2) digisyrjäytymisessä. Jos järjestelmät eivät ole helppokäyttöisiä ja ne koetaan vain byrokraattisena puskurina kohdata kansalaisen todelliset tarpeet, voimme pahimmillaan luoda digitaalisesti eristetyn yhteiskuntaryhmän.

On myös syytä olettaa, että lähivuodet sisältävät useita teknologisesta kehityksestä kumpuavia sosiaalisia innovaatiota. Näistä ainakin osa on (3) vallitsevan sosiaaliturvaekosysteemin kannalta ”yllätyksiä”. Hyvän esimerkin tästä tarjoaa tulorekisteri, joka teknisenä ratkaisuna luo uuden ekosysteemin ymmärtää yksilön sosiaalista asemaa. Vastaavasti voimme olettaa, että tekninen kyvykkyys laskea ja mallintaa yksilöllistä sosiaaliturvariskiä on oleellisesti muuttumassa. Voimme myös odottaa, että lähivuosien aikana näemme tietoteknisiä sovellutuksia, jotka auttavat kansalaisia maksimoimaan oman sosiaaliturvansa elämäntilannetta tulkitsevien parametrien puitteissa.

On selvää, että teknologiset innovaatiot muuttavat kaiken aikaa tapaamme ajatella ja nähdä maailmaa. Tällöin olemassa olevan järjestelmän kannalta suurin riski on järjestelmän kyvyttömyys ymmärtää sitä, mitä jonkin kehittyneemmän teknologiaskenaarion kannalta on mahdollista. Erityisesti tekoälyn kannalta tilanne on todellinen usealla toimialalla.

Digitalisaation kannalta sosiaaliturva-uudistuksen keskeisen haaste on kokonaisuudessa ja kokonaisuuden hallinnassa ja ennen kaikkea (4) tiedon käytettävyydessä ja saatavuudessa. Nykytilanteessa kansalaisen sosiaaliseen asemaan liittyvä tieto on liian kaukana kansalaisesta. Usein jopa täysin kansalaisen saavuttamattomissa, hajaantuneena usean eri toimijan järjestelmiin (kuva 1). Nykytilanteessa kokonaiskuva jää sumun peittoon, eikä tieto ei liiku sujuvasti järjestelmän ulkokehällä palveluntarjoajalta toiselle. Järjestelmien välistä tiedonsiirtoa hankaloittavat myös täysin oikeutetusti parempaan tietosuojaan tähtäävät toimenpiteet. Olemme tavallaan tilanteessa, jossa poikkijärjestelmälliset tiedonsiirrot ovat aina kompromisseja EU:n tietosuojan suhteen. Meidän on

myös turhaa puhua tekoälystä. Ilman yhtenäistä ja riittävää datapohjaa, tekoäly lyö yksinkertaisesti tyhjää.

Kuva 1. Sosiaaliturvan digitalisointi ei onnistu, jos tieto on hajallaan ja kaukana kansalaisesta.

Tällä hetkellä yksittäiseen tukeen tai palveluun puuttuminen on turhaa, koska emme hallitse toimenpiteen takana avautuvaa yksilötasoisista tukien ja palveluiden välistä ketjua tiedon hajanaisuudesta johtuen. Vaikka olemmekin monessa mielessä teknologisesti pitkällä, on selvää, että ilman yhteistä tietopohjaa on vaikeata edetä. Samalla meidän on myös tärkeätä huomata, että teknologinen läpimurto vaatii aina myös sosiaalista – ja poliittista -innovaatiota. Etenkin sosiaaliturvan yhteydessä teknologian hyödyntäminen on aina nähtävä keinona vahvistaa inhimillistä kohtaamista ja tuoda ihmisten väliset kohtaamiset teknologian ja tekoälyn tukeman vuorovaikutuksen ytimeen.

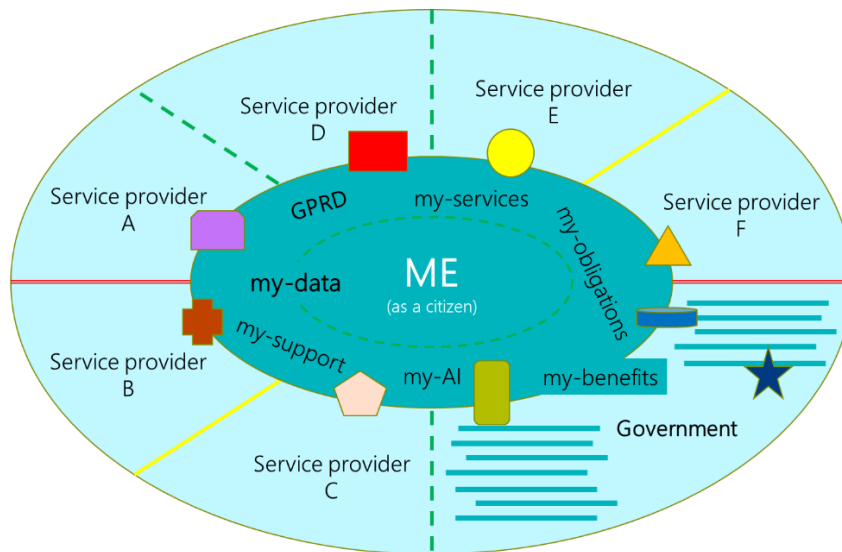
Parempaa sosiaaliturva -asiakaskokemusta tavoiteltaessa teknologian ja ihmisen välisen vuorovaikutuksen yhteensopivuus ja harmonia ratkaisevat pelin. Tällöin päähuomio on ensisijaisesti sosio-teknisen vuorovaikutuksen sekä koko systeemin ymmärtämisessä yksittäisten teknologioiden, tukien tai palveluiden jäädessä taustalle. On löydettävä keinot tarjota polku yksilölliseen, reaaliaikaiseen sekä läpinäkyvään sosiaaliturvaan, joka tukee kansalaista erilaisissa elämäntilanteissa ja siirtymissä (kuva 2).

Kuva 2. Vision paremmasta sosiaaliturvasta perustuu elämäntaaren hallintaan tiedolla.

Parempi sosiaaliturva -visiossa keskeistä on yhdenmukainen tietopohja. Meidän on pyrittävä kohti omatietoa, joka toimii tietoturvallisena alustana innovatiivisille ja yksilöllisille palveluille (kuva 3). Samalla meidän on yhteiskunnallisesti mahdollistettava kokonaisvaltainen ja läpinäkyvä avoin tietopohja uudistaa sosiaaliturvaa tutkimuksen keinoin.

Omatieto on ihmiskeskeinen, eettisesti vahva näkökulma henkilötietojen hallintaan. Se tarkoittaa, että ihminen voi itse hallita hänestä eri rekistereihin hänestä itsestään kerättyä tietoa ja tiedon käyttöä ja samalla toteuttaa muun muassa EU:n tietosuoja-asetuksen mukaisia oikeuksiaan. Omatieto lisää tietojen käsittelyn läpinäkyvyyttä ihmiselle itselleen ja asettaa ihmisen tiedon hallinnan keskiöön.

Kuva 3. Tiedon on oltava kansalaisen kontrollissa

Uuden sosiaaliturva-arkkitehtuurin ja tietopohjan rakentamista ohjaa teknologisen kehityksen ohella ennen kaikkea EU:n tietosuoja-asetus. Kun tavoittelemme kokonaisuuden parempaa hallintaa ja sen kautta kykyä johtaa ja kohdentaa sosiaaliturvaa, on erityistä huomiota kiinnitettävä tietosuojan ja tietoturvan merkittävään vahvistamiseen. Lisäksi tarvitsemme kattavaa yhteiskunnallista keskustelua tekoälyn aktivoimiseen liittyvästä etiikasta.

Meidän ei tule pelätä teknologisia ratkaisuja. Olemme kansakuntana jo pitkällä ja seuraavaksi tarvitsemme yhteiskunnan kantokyvyn kannalta merkittävää sosio-tekniisiä tuottavuus- ja laatuhyppyä eteenpäin myös sosiaaliturvan johtamisessa ja toteutuksessa.

Siirtyminen kohti omatietoa on perustavan laatuinen muutos sosiaaliturvajärjestelmälle. Se korostaa ihmislähtöistä yhteiskuntaa, jossa toimintaa johdetaan kansalaisen elämäntapahtumien kautta siten että kukin kansalainen omistaa oikeuden hallita hänestä kerättyä tietoa.

Kaikkien muutoshankkeiden ydin on yhteisen tavoitteen kirkkaus sekä yhteinen tahto muuttua. Kun katsoo sosiaaliturvauudistusta teknologian kannalta, on hyvä kysyä, kuinka nopeasti muutos on toteuttavissa. Sosiaaliturvauudistuksen keskeinen haaste on sovittaa yhteen eri kelloaajuksilla tikittäviä prosesseja. On ymmärrettävää, että lainmuutokset ja uuden osaamisen kehittäminen vievät aina aikaa. Toisaalta on vaikeaa perustella, miten sosiaaliturvaan liittyvän teknologian uudistaminen voi viedä vuosikausia. Elämme teknologisesti kaiken aikaa kiihtyvässä oravanpyörässä, jolloin pitkäkestoiset arkkitehtuurivalinnat sekä järjestelmien modulaarisuus – jatkuvan kehityksen mahdollistajana - korostuvat. Haasteemme on sekä arvioida millaisessa teknologisessä ympäristössä

toimimme tulevaisuudessa, että varmistaa kokonaisuuden joustava ja jatkuva kehittäminen rohkeasti.
